

Positive Behavior Support (PBS)
Goed gedrag kun je leren!
op de Enschedese Schoolvereniging

September 2015

Conceptversie

PBS op de ESV

De ESV is een school voor primair onderwijs, die voor iedere leerling waardevol wil zijn, door hem of haar:

- de competenties te helpen ontwikkelen die van waarde zijn voor het verdere leven: die het kind in staat stellen de eigen mogelijkheden te verwezenlijken én om te gaan met tegenslag.
- dagelijks een warme, veilige omgeving en een uitdagend en gevarieerd programma te bieden, waarin die ontwikkeling door het samen werken en spelen, leren en ervaren, waarde in zichzelf heeft.
- te doordringen van de waarde van zichzelf, van openstaan voor anderen en van deelname aan cultuur en maatschappij.

Er zijn drie basis waarden waarop het pedagogisch klimaat op de ESV rust: **Respect, Verantwoordelijkheid en Veiligheid**. Deze waarden vormen het fundament van ons pedagogisch handelen en ons schoolklimaat.

Het PBS-team

Binnen de school is een PBS-team samengesteld. In deze stuurgroep zitten vertegenwoordigers uit alle geledingen van de school; twee leerkrachten, de directeur en de Intern Begeleider. Het PBS-team stippelt de route van het PBS-proces uit samen met de externe PBS-coach.

PBS: Het schoolbrede niveau

Preventie gedragsproblemen (pro-actief pedagogisch handelen):

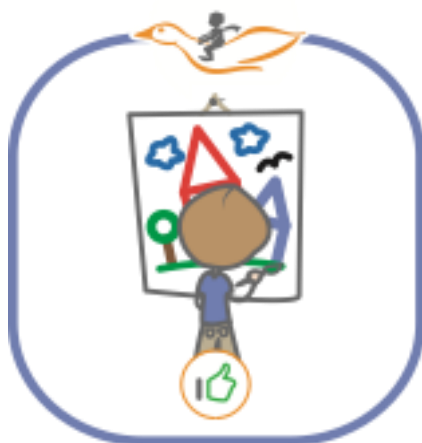
In ons dagelijks onderwijs zijn wij vooral gericht op pro-actief pedagogisch handelen. Hierbij stimuleren wij in alle situaties gewenst gedrag bij alle leerlingen. Dit doen wij door:

1. Heldere gedragsverwachtingen in de gehele school

Rond de drie basiswaarden; respect, veiligheid, verantwoordelijkheid zijn gedragsverwachtingen geformuleerd voor alle algemene ruimtes van de school. Deze verwachtingen staan beschreven in de schoolmatrix (zie bijlage 1). De matrix wordt aan de start van ieder schooljaar in een teamvergadering opnieuw besproken en voor het schooljaar vastgesteld.

2. Gedragsverwachtingen visualiseren in alle ruimtes

De basiswaarden en gedragsverwachtingen worden gevisualiseerd op grote afbeeldingen in diverse ruimtes van de school. Deze visualisaties worden gebruikt bij de gedragslessen in de ruimtes en zijn reminders voor leerlingen voor wat er qua gedrag van hen in de verschillende ruimtes verwacht wordt.

Gebruik materialen waarvoor ze bedoeld zijn

3. Het systematisch aanleren van gewenst gedrag

Wekelijks wordt minimaal één keer per week een les gegeven rondom de gedragsverwachtingen uit de schoolmatrix. Deze lessencyclus wordt jaarlijks in een jaarplanning weergegeven en zit in de PBS-map. De voorbeeldlessen staan in de PBS-map en op de server. Kern van de lessen is het voordoen van gewenst en ongewenst gedrag via rollenspel. Rollenspel is binnen PBS een belangrijke techniek om leerlingen vaardigheden aan te leren. Rollenspel geeft leerlingen de kans om in een veilige situatie te oefenen met nieuwe vaardigheden, voordat ze dit in de situatie gaan toepassen.

Het doel van rollenspel met zowel foute als goede voorbeelden is om leerlingen in de rol van observant het verschil te laten ervaren wat er niet en wat er wel werkt aan een bepaalde aanpak.

Bij een fout voorbeeld demonstreert de leerkracht precies hoe en wat er aan een bepaalde aanpak niet werkt. Een fout voorbeeld is altijd gedepersonaliseerd, dat wil zeggen zonder dat er duidelijk een leerling uit de groep genoemd wordt of in te herkennen is. Wel kan groepsgedrag zichtbaar gemaakt worden.

Bij een goed voorbeeld demonstreert de leerkracht een effectieve aanpak.

Er bestaat een vaste volgorde bij het gebruik van foute en goede voorbeelden. Eerst goed, dan fout en dan weer goed. Door goed te eindigen, blijft dit voorbeeld in het geheugen hangen.

4. Het bekrachtigen van gewenst gedrag

Interventies die hierbij horen zijn:

- ❖ Het geven van complimenten: gekoppeld aan de verwachtingen gewenst gedrag complimenteren in een verhouding van 4:1:, dus 4 positieve interacties t.o.v. 1 correctie.
- ❖ Het schoolbrede systeem van belonen van goed gedrag:

Voor het schoolbrede systeem van belonen van gewenst gedrag zijn beloningsmunten. Alle teamleden bekrachtigen gewenst gedrag van leerlingen in alle ruimtes van de school en in de klassen. Het bekrachtigen gebeurt willekeurig en onvoorspelbaar: *'Je weet nooit wanneer*

je een verrassing krijgt'. Het noemen van de reden van de beloning gekoppeld aan de basiswaarden helpt de leerlingen gedrag rondom de waarden te automatiseren.

❖ Het schoolbrede systeem van waarderen van goed gedrag:

Leerkrachten zorgen ervoor dat in ieder geval iedere leerling uit hun groep jaarlijks een positief berichtje thuis krijgt voor gewenst gedrag.

5. Duidelijke consequenties voor ongewenst gedrag

Incidenten met ongewenst gedrag worden altijd geregistreerd in het incidentensysteem. Wij spreken over een incident wanneer er een consequentie is gegeven voor ongewenst gedrag.

Interventies bij ongewenst gedrag

Wanneer zich herhaaldelijk ongewenst gedrag voordoet hanteren wij eenduidige interventies gericht op het snel ombuigen van ongewenst gedrag naar gewenst gedrag en het minimaliseren van de aandacht voor het ongewenste gedrag.

Dit doen wij door:

- ❖ Actief negeren van ongewenst gedrag. Bij ongewenst gedrag van een leerling geeft de leerkracht complimenten aan leerlingen die zich gewenst gedragen. Schakelt de leerling om naar gewenst gedrag dan geeft de leerkracht direct een compliment.
- ❖ Reactie-procedure bij ongewenst gedrag. Alle teamleden reageren eenduidig bij ongewenst gedrag door de volgende stappen langs te lopen:
 - Leerkracht vraagt de leerling welk gedrag van hem/ haar verwacht wordt
 - Leerkracht benoemt nogmaals de gedragsverwachting
 - Leerkracht loopt naar leerling) en geeft de kind een keuze; of het kiest voor de consequentie of de leerling houdt zich aan de gedragsverwachting
 - Leerkracht deelt de genoemde consequentie uit

Tussen de stappen gaat de leerkracht kort 'uit contact' en geeft de leerling tijd om om te schakelen. Bij gewenst gedrag wordt direct gecomplimenteerd.

Consequentiemenu (zie bijlage).

Actief toezicht houden op het plein

Om te zorgen voor een veilige plaats voor ieder kind op het plein tijdens de pauzes wordt door de teamleden actief toezicht gehouden. Afspraken hieromtrent zijn:

- De pleinwacht loopt actief rond en dekt met zijn/ haar rondjes het hele schoolplein: 1 persoon op het grote plein, 1 op het speelveld, 1 op het kleine plein (niet een extra iemand maar bij incident even andere pleinwacht ophalen of uit lerarenkamer laten halen)
- De pleinwacht bekrachtigt tijdens een pauze positief gedrag met concrete complimenten en deelt zo nu en dan muntjes uit
- De pleinwacht heeft positief contact met leerlingen (proactief toezicht houden)
- De pleinwacht begeleidt (waar nodig) bij spel
- De pleinwacht herhaalt gedragsverwachtingen wanneer er behoefte aan is

- De pleinwacht past indien nodig de reactieprocedure toe
- Leerkrachten begeleiden de eigen groep naar buiten en naar binnen
- Groepen lopen na het gaan van de bel naar de afgesproken plek
- Leerlingen blijven tijdens de pauze op het plein
- Bij problemen op het plein volgen de leerlingen de strategie stop-loop-praat
- Vaste time-out plek wanneer een leerling een consequentie krijgt: Bij kleine plein is dit het stenen muurtje bij de ingang.
- Leerkrachten drinken tijdens pleindienst geen koffie of thee en drinken in de klas koffie op de pleinwachtdag.
- Afgesproken plek om even af te koelen = op het grote plein, bij de muur achter de rode prullenbak;
- Waar op het grote plein? Bij de muur achter de rode prullenbak.
- Om het klimrek op het grote plein gebeuren veel incidenten. Kinderen mogen er niet rennen, alleen klimmen.
- Knotsbollen mag alleen als er geen auto's op de parkeerplaats staan.

Naast genoemde bouwstenen van PBS is de schoolinrichting gericht op het stimuleren van positief gedrag en het welbevinden van onze leerlingen. De ruimte en ruimtefactoren binnen onze school zijn niet neutraal, ze beïnvloeden veiligheid, sfeer en uitdaging. Dit zijn sleutelwoorden bij inrichting van al onze ruimtes binnen de school. De volgende factoren zijn hierbij van belang:

- De school als geheel is uitnodigend en overzichtelijk ingericht.
 - er is in de gangen ruimte voor het ophangen, neerzetten van leerlingenwerk;
 - er zijn ruimtes waar werk van kinderen kan worden tentoongesteld;
 - gangen en overige gemeenschappelijke ruimtes zijn ordelijk en netjes.
- Het schoolplein is een speelplein. Het schoolplein heeft een renovatie ondergaan, waardoor zowel de aanblik als de spelmogelijkheden aanzienlijk zijn verbeterd. De speeltoestellen voldoen aan de Europese veiligheidsnormen; het zijn gecertificeerde toestellen. Jaarlijks worden zij geïnspecteerd en de staat waarin ze verkeren wordt vastgelegd in een logboek. Noodzakelijke reparaties worden onmiddellijk uitgevoerd.

Data PBS

Beslissingen rondom gedrag van leerlingen en rondom de implementatie en borging van Positive Behavior Support worden genomen op basis van concrete datagegevens. Op De ESV wordt hiervoor op verschillende manieren data verzameld:

- A. Data van gedragsincidenten in het incidentregistratiesysteem. Deze gegevens worden maandelijks geanalyseerd door de datamanager (de directeur) van het PBS-team en op de PBS-teambijeenkomst besproken en komen vervolgens kort ter sprake op een bouw- en/ of teamvergadering. Het PBS-team bespreekt opvallende trends op schoolbreed en groepsniveau. Op leerlingniveau worden leerlingen met meer dan 3 incidenten per maand in beeld gebracht. De Intern Begeleider bespreekt met de betreffende leerkracht(en) welke acties wenselijk zijn. Bij 3 tot 6 incidenten wordt

mogelijk een gele interventie ingezet. Bij meer dan 6 incidenten mogelijk een rode interventie en is overleg in het breedteam gewenst samen met ouders. (zie PBS beleidsplan gele en rode interventieniveau)

- B. Een keer per jaar, in september, wordt door ieder teamlid het zelfbeoordelingsonderzoek van PBS ingevuld. De uitslag wordt geanalyseerd door het PBS-team en gepresenteerd aan het team. Het zelfbeoordelingsonderzoek maakt inzichtelijk welke elementen van PBS al aanwezig zijn en welke nog niet. Op basis van deze gegevens worden jaarlijks doelen gesteld en wordt een nieuwe jaarplanning gemaakt.
- C. Data vanuit klassenobservaties uitgevoerd m.b.v. de Kijkwijzer PBS. Beide data worden gebruikt om te bepalen welke interventies en begeleiding nodig zijn om leerkrachten te ondersteunen in het verbeteren van hun bekwaamheid rondom PBS.
- D. Data over de sociale competentie van de leerlingen worden verzameld via het leerlingvolgsysteem SEO-Praxis en SAQI in groep 8. In oktober wordt voor iedere leerling een vragenlijst ingevuld door de leerkracht. Ook wordt in september of oktober een sociogram afgenomen bij de groep. Het sociogram wordt in februari herhaald wanneer er opvallende uitslagen rondom leerlingen zijn geconstateerd. De Intern Begeleider analyseert deze gegevens samen met de leerkrachten. Acties worden omgezet naar het groepsplan.

De Intern Begeleider gebruikt de data rondom leerlingen bij de leerlingbesprekingen en de groepsplanbesprekingen.

Positive Behavior Support in de klas

De drie basiswaarden; **Respect, Veiligheid, Verantwoordelijkheid** spelen, net als op schoolbreed niveau, ook op groepsniveau een belangrijke rol in het pedagogisch handelen en het pedagogisch klimaat in de klas.

Preventie gedragsproblemen (pro-actief pedagogisch handelen) in de klas

De leerkrachten zijn in het dagelijks onderwijs in de klas vooral gericht op pro-actief pedagogisch handelen. Hierbij stimuleren zij in alle situaties gewenst gedrag bij alle leerlingen. Dit doen zij door:

1. Heldere gedragsverwachtingen in iedere onderwijssituatie te hanteren

Rond de basiswaarden zijn gedragsverwachtingen ten aanzien van gewenst gedrag geformuleerd voor alle onderwijssituaties in de klas. Deze verwachtingen staan beschreven in de school-klassenmatrix (zie bijlage). De klassenmatrix bevindt zich in de groepsmap. De matrix wordt bij de start van een nieuw schooljaar aangevuld door de groepsleerkrachten. De leerlingen worden actief betrokken bij het vaststellen van de gedragsverwachtingen die gelden voor verschillende situaties in de klas. Aanvullend hebben wij de volgende afspraken voor zelfstandig werken:

- Wij gebruiken een blokje met daarop een rode stip, een groene stip en een vraagteken.
- Ligt de rode stip boven dan betekent dit dat de leerling ongestoord wil werken.
- Ligt de groene stip boven dan kunnen andere leerlingen iets aan je vragen over de taak.

- Licht het vraagteken boven dan heeft de leerling een vraag voor de leerkracht.
- Denk goed na over wat juf/meneer bij de uitleg heeft verteld.
- Kijk of er materiaal is, dat je bij deze taak kan helpen.
- Als je toch niet verder kunt, vraag je hulp van iemand aan je tafelgroep.
- Als niemand je kan helpen, sla je de opdracht even over en begin je vast met de volgende opdracht van dezelfde taak.
- Als je klaar bent met je taak, of als je met de taak niet verder kunt, kies je ander werk.
- Als je de taak niet hebt kunnen maken, plaats je het BAS-blokje met het vraagteken op je tafel.
- In groep 2 wordt door de leerkracht een groot blok gebruikt met dezelfde symbolen.

Bovenstaande afspraken zijn ook opgenomen in de klassenmap, deze map is in elke groep aanwezig. De klassenmap dient als leidraad voor de leerkracht, maar ook voor invallers.

2. Gedragsverwachtingen te visualiseren per onderwijssituatie

In iedere groep hangt een afbeelding met de drie basiswaarden en de algemene gedragsverwachtingen die schoolbreed gelden. De gedragsverwachtingen per onderwijssituatie kunnen op losse kaarten gevisualiseerd worden. Ook kan het digibord gebruikt worden bij het visualiseren van de gedragsverwachtingen bij de start van een nieuwe onderwijssituatie. De leerkracht bespreekt kort de gedragsverwachtingen bij de start van een nieuwe onderwijssituatie. De gedragsverwachting die nog geoefend en geautomatiseerd moet worden wordt altijd gevisualiseerd. Evenals de algemene schoolafspraken, zijn ook de afspraken voor zelfstandig werken in de klas voor de kinderen zichtbaar gemaakt.

Naast het visualiseren van gedragsverwachtingen wordt ook het dag- en weekprogramma gevisualiseerd. De wijze waarop dit gebeurt in de klassen is in een logische lijn op elkaar afgestemd. In de groepen 1a, 1b en 2 wordt het programma per dag d.m.v. een planbord (pictogrammen) duidelijk gemaakt. In de groepen 3 en 4 gebeurt dit ook middels pictogrammen die gemaakt zijn van de voorkanten van de boeken van de methodes of zelf gemaakte pictogrammen. In de groepen 5 t/m 8 wordt het programma op het bord geschreven:

- In alle groepen worden de dag en de datum gevisualiseerd.
- Het tijdsbewustzijn wordt in alle groepen gestimuleerd door het gebruik van dubbele klokken. Eén lopende en één stilstaande klok die de eindtijd van de activiteit aangeeft. In de groepen 6, 7 en 8 hangt een analoge en een digitale klok omdat beide manieren van klokkijken voorkomen in de rekenmethode en in de realiteit.
- Het activiteitenrooster van elke groep hangt op een zichtbare plaats in ieder lokaal.

3. Het systematisch aanleren van gewenst gedrag

Wekelijks wordt minimaal één keer per week een gedragsles gegeven rondom de verwachtingen van gewenst gedrag uit de schoolmatrix of uit de klassenmatrix. De lessen *Goed gedrag* gericht op de gedragsverwachtingen van de klas zijn in de jaarplanning opgenomen. De leerkracht bepaalt welke gedragsverwachtingen voor de klas die week geoefend gaan worden. Naast de wekelijkse Goed Gedraglessen besteden de leerkrachten extra aandacht aan het oefenen van gewenst gedrag rondom gedragsverwachtingen in de klas bij de start van het nieuwe schooljaar en wanneer zich situaties voordoen waarbij

meerdere leerlingen laten zien dat zij nog moeite hebben met een bepaalde gedragsverwachting.

Naast de gedragslessen kan de leerkracht gewenst gedrag voor klassituaties aanleren met het groen-roodspel (zie bijlage) Voor het aanleren van gewenst gedrag rondom het geconcentreerd stil werken wordt het concentratiespel gebruikt (zie bijlage). Ook de yogalessen dragen hieraan bij.

Voor het aanleren van gewenst gedrag rondom het stilte- en aandachtssignaal kan het aandachtssignaalspel gebruikt worden (zie bijlage).

4. Het bekrachtigen van gewenst gedrag

De leerkrachten geven concrete gedragscomplimenten die passen bij de gedragsverwachtingen van de klas en passend zijn bij de leeftijd. Daarnaast wordt gewenst gedrag bekrachtigd volgens het schoolbrede beloningssysteem met beloningsmuntjes. In de groep spaart de hele groep voor een groepsbeloning. Dagelijks wordt op vaste momenten stil gestaan bij het inleveren van de verdiende muntjes. Op deze momenten worden de waarden en verwachtingen weer onder de aandacht gebracht van bij de groep. Het sparen wordt visueel bijgehouden door de leerkracht. Enkele keren per jaar wordt een nieuwe lijst met voorbeeld groepsbeloningen gemaakt door het PBS-team. Leerlingen leveren hiervoor ideeën aan uit de klassen. Gestreefd wordt naar groepsbeloningen die gericht zijn op sociale groepsvorming en kosteloos zijn (zie bijlage).

5. Duidelijke consequenties voor ongewenst gedrag

In de klas wordt ongewenst gedrag actief genegeerd wanneer het gaat om kleine ongewenste gedragingen die zich eenmalig voordoen bij een leerling of groepjes leerlingen. Wanneer een correctie nodig is corrigeert de leerkracht volgens de reactie-procedure.

Wanneer zich herhaaldelijk ernstige incidenten voordoen met dezelfde leerling(en) wordt door de leerkracht, in samenwerking met de IB, een A-B-C analyse gemaakt. De analyse geeft inzicht in de factoren die voor en na het incident een rol spelen. De leerkracht maakt vervolgens een plan van aanpak in het groepsplan of in een individueel plan.

De organisatie van de klas

Onder de organisatie van de klas verstaan we zowel de inrichting als de procedures rondom management van de klas. De klassen worden zo ingericht en gemanaged dat gewenst gedrag erdoor wordt aangemoedigd en het leren erdoor wordt bevorderd.

De inrichting van de klas

De inrichting van onze lokalen is net als de andere ruimtes van de school gericht op een veilige en positieve sfeer. De klaslokalen sluiten aan op de belevingswereld van de kinderen. Dat betekent dat deze ruimtes gezellig, ordelijk en overzichtelijk zijn ingericht:

- in de klaslokalen is werk van kinderen tentoongesteld.
- de kinderen kunnen zelfstandig materialen uit de kasten pakken.
- in alle klassen is voldoende materiaal voor zelfstandige verwerking van opgedragen taken of taken naar keuze.

De inrichting van de lokalen sluit aan op de activiteiten die we ondernemen. De kinderen zitten in tafelgroepen. Vanuit deze opstelling kan er klassikaal en of individueel gewerkt worden. Wanneer het werkhouding en concentratie ten goede komt, zitten de kinderen tijdelijk in tweetallen. De loopruimtes zijn functioneel. In elke klas is een instructietafel. De inrichting biedt tot slot de mogelijkheid om een kring te vormen.

Het klassenmanagement

De start en de afronding van de dag

- Bij de start van de dag worden alle leerlingen door de leerkracht ontvangen. Er is aandacht voor persoonlijk contact (hand geven);
- Er is een vaste routine bij de start en de afronding van de dag in de klas, deze staat beschreven in de groepsmap.

De lessen

- Bij de start van iedere les hebben alle leerlingen het benodigde materiaal op tafel klaar liggen;
- Bij zelfstandig werken ligt op iedere leerling-tafel klaar: pen, potlood, hulpblokje, lesmateriaal;
- Er wordt gebruik gemaakt van het IGDI-model bij instructie geven.

Door de handelingen van de leerkrachten te structureren wordt de zelfstandigheid van de kinderen vergroot. Dit gegeven vormt de basis die noodzakelijk is voor verdergaande differentiatie c.q. het werken met de instructietafel.

Lesovergangen

- Lesovergangen verlopen rustig en nemen weinig tijd;
- Er worden dagelijks energizers, ontspanmomenten en/ of bewegingsmomenten ingepland tussen de lessen.

Het aandacht- en stiltesignaal:

- Er is een aandachtssignaal voor het centraal aandacht vragen van de gehele groep of meerdere groepen (tijdens vieringen).

Klasklimaat en groepsvorming

Een goed functionerende groep kenmerkt zich door:

- Samen verantwoordelijk voelen voor het functioneren van de groep
- Respect voor elkaar
- Samenwerken
- Er zijn afspraken gemaakt voor het maken van beslissingen
- Problemen worden besproken.

Als er meer verbondenheid in een groep is wordt er minder gepest. Elementen die de verbondenheid in de groep bevorderen zijn:

- leerlingen krijgen de ruimte te zijn wie zij zijn;
- verschillen worden gewaardeerd;
- leerlingen krijgen de kans hun kwaliteiten te kennen en te delen;
- leerlingen krijgen de kans hun kwetsbaarheden te kennen en te delen;
- er is een goede relatie tussen de leerkracht en de leerling.

Bij de start van ieder nieuw schooljaar worden de groepsvormingsfasen voorbereid door de leerkracht(en) in het pedagogisch groepsplan.

De eerste 6-8 weken staan hierin concrete activiteiten en doelen beschreven voor het vormen van een positieve groep. In oktober wordt de Praxislijst afgenomen en wordt een sociometrisch onderzoek gedaan. Op basis van deze gegevens wordt het groepsplan begin november geëvalueerd en bijgesteld tot februari. In februari wordt wederom geëvalueerd en bijgesteld tot juli. Ook de incidentendata wordt gebruikt bij de evaluatie van het groepsplan. Bij instroom van nieuwe leerlingen worden opnieuw groepsvormingsactiviteiten gepland.

De fysieke en psychische veiligheid van leerlingen op schoolbreed niveau en op klassenniveau

Pesten vraagt om meer dan een plan beschreven in een protocol, namelijk een positieve aanpak die in alle ruimtes en groepen, die met regelmaat aangeboden en onderhouden wordt. School moet een veilige plek zijn voor leerlingen. Pesten bedreigt dit uitgangspunt. De ESV heeft gekozen voor een aanpak waarbij het sociaal-emotioneel leren van de hele school de hoogste prioriteit krijgt, in plaats van alleen te focussen op een anti-pestprogramma in de groep.

Wij kiezen ervoor om te investeren in een stevig positief schoolsysteem, SWPBS (School Wide Positive Behavior Support), waarin ook het voorkomen van pesten is opgenomen. Wij zetten pas een anti-pestprogramma in wanneer SWPBS niet voldoende blijkt te zijn voor een groep of een groepje leerlingen.

Wanneer is er sprake van onveiligheid?

- fysiek: slaan, schoppen, bijten, krabben, duwen, stompen
- psychisch: uitschelden, niet met iemand praten, roddelen over iemand, afpersen, dreigen, beschadigen van bezittingen, digitaal pesten, iemand belachelijk maken.

Plagen of pesten?

Het verschil tussen plagen en pesten is dat er bij plagen sprake is van gelijkwaardigheid; leerlingen zijn aan elkaar gewaagd. Er is sprake van pesten wanneer iemand herhaaldelijk of een lange tijd schade ondervindt door bewust handelen van een of meerdere leerlingen. Er is hierbij een duidelijke daderrol en een slachtofferrol.

Wanneer er sprake is van pesten dan tast dit de pedagogische structuur en veiligheid van leerlingen aan. Signalen van pesten worden daarom altijd door iedereen in de school serieus genomen. Mogelijke signalen zijn:

- blauwe plekken
- vaak alleen zijn
- niet graag naar school gaan
- dichtbij de leerkracht blijven
- angstig en onzeker zijn
- huilerig of neerslachtig zijn
- afname van schoolresultaten
- clownesk gedrag
- afkoopgedrag
- slaapproblemen

Onze pedagogische aanpak is gericht op preventief handelen, het voorkomen van pesten.

Basiselementen die wij zowel binnen als buiten de klas belangrijk vinden m.b.t. het fysieke en psychische welbevinden zijn:

- Een sfeer creëren waarin pesten door het complete team eenduidig als ongewenst gedrag wordt aangemerkt.
- Onderkennen dat er voor zowel slachtoffer als dader hulp geboden moet worden.
- Onderschrijven dat ook toeschouwers en “medeweters” een rol in het proces vervullen.
- Begripvol kunnen luisteren, daar de tijd voor kunnen nemen en open staan voor ideeën van de kinderen.
- Steunend en hulpvaardig kunnen zijn.

Hoe ziet onze Pestpreventie binnen SWPBS eruit?

Met alle leerlingen en groepen nemen we de waarde Respect en daaruit voortvloeiende gedragsverwachtingen van de school door bij de start van het schooljaar. Deze worden behalve uitvoerig besproken, ook met alle leerlingen geoefend. Zo weten de leerlingen welk gewenst gedrag van hen verwacht wordt, in welke ruimte en deze gedragsverwachtingen zijn in die ruimte ook zichtbaar. In het begin van het schooljaar wordt positief sociaal gedrag extra bekrachtigd door complimenten en het beloningssysteem. Kernelement hierbij is dat alle leerlingen het verschil tussen respectvol en respectloos gedrag weten!

De samenwerking met ouders

Een goede samenwerking met ouders is een essentieel onderdeel van SWPBS en pestpreventie. Alle ouders van de leerlingen van de ESV worden geïnformeerd over de pestpreventie-aanpak. Alle ouders worden ingelicht op de algemene informatieavond en ook via de website van de school en de schoolgids.

Daarbij krijgen zij ook advies over hoe om te gaan met pesten en op welke manier zij hun kind het beste kunnen benaderen. Ouders spelen een belangrijke rol in het signaleren van pestgedrag. Wanneer zij signalen zien van pestgedrag bij hun kind (als slachtoffer dan wel dader) kunnen zij dit altijd melden bij de leerkracht van hun kind, bij de intern begeleider of directeur.

Wanneer een interventie op het gebied van pestpreventie nodig is zullen ouders hier altijd van op de hoogte worden gesteld. In een gesprek wordt aangegeven welke interventie ingezet wordt en worden afspraken gemaakt over de manier waarop de ouders hun kind het beste kunnen begeleiden en reageren.

De vertrouwenspersoon of respect-juf/meester

Wanneer ouders zorg hebben rondom hun kind kunnen zij vanzelfsprekend altijd terecht bij de groepsleerkracht. Mochten ouders in vertrouwen een gesprek willen over hun kind kunnen zij terecht bij de vertrouwenspersoon van onze school de ESV. Ook leerlingen kunnen altijd bij deze persoon terecht. Aangezien wij met SWPBS gericht zijn op het creëren van een veilige school waar iedereen met respect met elkaar omgaan hebben wij ervoor gekozen om deze persoon respect-juf/meester te noemen.

Het programma Pestpreventie SWPBS

Bij het onderdeel pestpreventie binnen SWPBS hoort een lessenserie. In Pestpreventie PBS wordt pestgedrag vergeleken met een brandende kaars. Net als de kaars zuurstof nodig heeft, heeft pestgedrag aandacht nodig om aan te houden. De pestpreventielessen sluiten naadloos aan bij de interventies op het eerste, groene niveau van de PBS-piramide, welke in het PBS-plan van onze school staan omschreven. Met deze preventieve pestaanpak leren wij alle leerlingen hoe de aandacht van pestgedrag weggehaald kan worden, door een driestappenreactie: het gebruik van een stopsignaal, weglopen en praten met een volwassene. Deze interventie wordt niet alleen aangeleerd, maar ook geoefend en bekrachtigd. In dit hoofdstuk vindt u een beschrijving van de manier waarop deze pestpreventie binnen onze school is geïmplementeerd.

Het pestpreventieprogramma PBS bestaat uit vaste lessen welke voor elke bouw zijn uitgewerkt. Hierin wordt de reactieketen 'stop, loop, praat' aangeleerd en geoefend met de hele klas. Er is daarbij aandacht voor het weghalen van de aandacht voor pesten. De leerlingen leren ook hoe zij moeten reageren wanneer tegen hen 'Stop' gezegd wordt door een ander. Er wordt geoefend met specifieke situaties waarin deze procedure wel of juist niet gepast is. Door veel met de leerlingen te oefenen willen wij bereiken dat de reactieketen een automatisme voor hen wordt. Voor de hogere groepen is er een extra les, specifiek gericht op pesten via de social media.

De Stop – Loop – Praat routine

Pestpreventie in het groene basisniveau van PBS gaat uit van drie stappen als reactie op pesten: 'stop', 'loop weg' en 'praat'. Met het team is afgestemd welk gebaar we daarbij hanteren.

Bij 'Stop' wordt een handgebaar gebruikt waarbij de hand op borsthoogte wordt gehouden en de vingers recht omhoog gestrekt zijn. Daarbij wordt de adem laag gebracht en stevig 'Stop' gezegd.

De leerlingen leren in de pestpreventielessen hoe zij dit kunnen doen. Er wordt aandacht besteed aan stevig staan, stevig 'stop' zeggen en het goede handgebaar.

Wanneer dit niet het gewenste effect heeft en het pesten gaat door, leren we de leerlingen door te gaan naar de tweede stap: 'loop'. Daarbij is het vooral de bedoeling de aandacht

voor het pesten weg te halen, net als de kaars waar geen zuurstof meer voor is, zodat het pestgedrag stopt. We leren de leerlingen stevig staan, met de adem in hun buik, kin is recht naar voren, borst ietsje vooruit, schouders ontspannen laten hangen en armen ontspannen laten mee zwaaien. De leerling kijkt zelfverzekerd naar de ander, stapt gecentreerd weg, blijft de ander aankijken en zodra de ander uit het gezichtsveld is, lopen ze weg.

Mocht blijken dat het pesten niet stopt, dan is de derde reactie: 'praat' van toepassing. De leerling gaat dan naar een volwassene toe en vraagt om hulp voor het oplossen van het probleem.

Degene die ongewenst gedrag vertoont kent deze drie stappen stop-loop-praat ook en heeft dus twee keuzemomenten om er voor te kiezen zelf te stoppen. Gaat de leerling door totdat de ander leerling naar de leerkracht stapt en praat, dan is dit grensoverschrijdend gedrag.

Medeleerlingen hebben ook een verantwoordelijkheid als toeschouwer. Volgens dezelfde routine stop-loop-praat ondersteunt de toeschouwer de 'gepeste' leerling. Ook de toeschouwer kan de leerling steunen door ook 'stop' te roepen, vervolgens indien nodig met de 'gepeste leerling' mee uit de situatie te lopen en zelfs uiteindelijk mee naar de leerkracht te gaan om te praten.

De toeschouwer, de omstander, heeft een steunende rol, die in dit proces erg belangrijk is.

De woorden 'pester' en 'gepeste' zetten we hier tussen aanhalingstekens. Wij benoemen dit gedrag en degene die het uitvoert niet als zodanig. Wij hanteren het motto: 'Alles wat je aandacht geeft, groeit'. Dus als wij als leraren veelvuldig het woord pesten noemen schenken we aandacht aan **wat we juist niet willen zien**. SWPBS schenkt aandacht aan gedrag **wat we juist wel willen zien**. Positief gedrag wordt daarom beloond: een goede stop-loop-praat routine, je medeleerling ondersteunen als toeschouwer, op tijd stoppen met ongewenst gedrag is op onze school een compliment waard! In de pestpreventielessen wordt niet gesproken over pesten, maar over niet-respectvol of ongewenst gedrag.

Actief toezicht houden

Toezichthouders spelen een belangrijke rol in de effectiviteit van het onderdeel pestpreventie binnen PBS. Als wij actief toezien op het toepassen van geleerde waarden, gedragsverwachtingen en routines door leerlingen wordt het geleerde beter geautomatiseerd in het dagelijks gedrag van de leerlingen. Alle teamleden hanteren hierbij de volgende procedures:

- Het waarschuwen van leerlingen om incidenten te voorkomen (geven van reminders);
- Het geregeld bekrachtigen van leerlingen die op de juiste manier reageren en zich aan de waarde respect houden;
- Het consequent reageren op meldingen van pestgedrag en het herhalen van de gedragslessen bij ongewenst gedrag.

Jaarlijks wordt een teambijeenkomst gewijd aan het herhalen van deze afgesproken procedures.

Procedures voor teamleden ter preventie van pesten:

- Bekrachtigen van gewenst gedrag binnen Pestpreventie PBS

Binnen de pestpreventie is het belangrijk alert te zijn op voorbeelden van goed gedrag. Door de pogingen van leerlingen bij het juist gebruiken van 'stop-loop-praat' te signaleren kunnen we ervoor zorgen dat gewenst gedrag en het inzetten van 'stop-loop-praat' een vaste gewoonte wordt. Met name leerlingen die bekend zijn met ongewenst (pest-)gedrag, zijn minder geneigd een nieuwe manier van reageren uit te proberen. Vooral deze leerlingen zullen beloond moeten worden voor elke poging in de goede richting.

- Het geven van reminders aan leerlingen om incidenten te voorkomen
Het is van belang dat leerlingen die nog moeite hebben met de stop-loop-praatroutine er tussendoor aan herinnerd worden welke reactie van hen verwacht wordt. Dit geldt voor zowel degene die ongewenst gedrag vertoont als degene die last heeft van ongewenst gedrag van de ander. Aan het begin van niet-klasgebonden situaties (pauzes en dergelijke) herinnert de leerkracht deze leerlingen aan hoe hij of zij moet reageren op pestgedrag of hoe hij of zij moet reageren op een stopsignaal. Aan het einde van deze vrije situatie praat de leerkracht weer kort met deze leerlingen om te bevragen hoe het ging en te bekrachtigen voor wat gelukt is.
- Reageren op meldingen van pestgedrag
Wanneer door leerkrachten gesignaleerd wordt dat leerlingen zich niet aan de schoolafspraken houden wordt hier direct en consequent op gereageerd volgens de reactieprocedure pestpreventie. Zoveel mogelijk wordt geprobeerd hiermee incidenten te voorkomen.

De volgende specifieke manier van reageren wordt schoolbreed ingezet door alle teamleden:

Stap 1: Bekrachtig de leerling voor het melden van het pestgedrag ('Ik ben blij dat je het mij verteld hebt'.)

Stap 2: Vraag naar wie, waar en wanneer.

Stap 3: Zorg voor de veiligheid van de leerling.

- Gaat het pesten nog steeds door?
- Loopt de leerling die dit meldt risico?
- Is hij of zij bang voor wraak?
- Wat heeft de leerling nodig om zich veilig te voelen?
- Hoe ernstig is de situatie?

Stap 4: Vraag aan de leerling: 'Heb je tegen de pester 'stop' gezegd?' (Zo ja, geef de leerling een compliment voor het op de juiste wijze reageren.)

Stap 5: Vraag de leerling: 'Ben je weggelopen van het pestgedrag?' (Zo ja, geef de leerling een compliment voor het op de juiste wijze reageren.)

Wanneer de melder de stop- en/ of looproutine niet gedaan blijkt te hebben wordt extra geoefend met de leerling.

De volwassene gaat onderstaande interactie aan met degene die ongewenst (pest)gedrag heeft vertoond ten opzichte van een andere leerling:

Stap 1: Geef de leerling eerst een positieve reactie voor het willen bespreken van het pestgedrag (bijvoorbeeld: 'Bedankt dat je er met mij over wilt praten'.)

Stap 2: Vraag: 'Heeft..... tegen jou gezegd dat je moest stoppen'?

- Zo ja: 'Hoe heb je daarop gereageerd?'
- Zo nee: Met degene die gepest werd wordt de drie-stappenreactie in deze situatie nog eens geoefend.

Stap 3: Vraag: 'Liep weg'?

- Zo ja: 'Hoe heb je daarop gereageerd?'
- Zo nee: Met degene die gepest werd wordt de drie-stappenreactie in deze situatie nog eens geoefend.

Vervolgens wordt de driestappenreactie extra geoefend. Hoe vaak dit geoefend moet worden, hangt af van de ernst en de frequentie van het pestgedrag.

Aanpak in geval van pesten

Wanneer zich op school pesten voordoet, hanteren wij een eenduidige aanpak gericht op alle betrokken partijen. Deze aanpak is voor alle leerlingen transparant, ook al blijkt dit voor de meeste leerlingen gedurende hun hele schoolloopbaan nooit nodig te zijn. Belangrijk in de aanpak van het pesten vinden wij het dat er verbinding blijft bestaan tussen alle betrokkenen. Daartoe stellen wij ouders meteen op de hoogte bij een eerste incident. Wij registreren pesten, net als elk ander ongewenst gedrag, in ons incidentenregistratiesysteem.

Wij willen vermijden dat leerlingen ingedeeld worden in groepen: pesters, meelopers of slachtoffers. Wij wijzen deze leerlingen niet af, alleen het ongewenst gedrag dat bij pesten hoort wijzen wij af. Onze pedagogische aanpak is een oplossingsgerichte aanpak waarbij het positief aandacht geven aan álle leerlingen centraal staat. Een basisbehoefte van alle leerlingen is de behoefte erbij te horen. Daarom wordt er binnen SWPBS op de ESV veel aandacht besteed aan de groepsvorming en het groepsklimaat.

Komt pesten tóch voor, dan zijn er de volgende maatregelen:

- Wanneer pestgedrag zich voordoet op het schoolplein of in een andere algemene ruimte van de school geeft de pleindienst of toezichthouder dit door aan de groepsleerkracht van de betreffende leerling(en) en noteert dit incident in het registratiesysteem. Deze incidentenregistratie is beveiligd en op verzoek door de ouders in te zien. Ook nemen de leerkrachten vroegtijdig contact met ouders op bij incidenten;
- De leerkracht herhaalt de gedragslessen van de stop-loop-praatreactie met de leerlingen;
- De leerkracht geeft de leerlingen reminders voor iedere vrije situatie in de week volgend op het incident;
- Voor de leerling(en) die herhaaldelijk blijven opvallen in de incidentenregistratie, wordt een gedragsfunctieanalyse gemaakt. Vervolgens wordt een plan van aanpak bepaald gericht op het veranderen van de functie van het gedrag en het versterken van de sociale vaardigheden (een gele of rode interventie binnen SWPBS).
- Wanneer er sprake is van pesten binnen een groep en de groene basis van de reactieketen biedt onvoldoende uitkomst, dan kan gekozen worden voor een Steungroepaanpak. Bij deze oplossingsgerichte Steungroepaanpak worden ook

medeleerlingen ingezet om de fysieke en psychische veiligheid van de gepeste leerling te ondersteunen. Pesten wordt door de Steungroepaanpak op een, voor alle betrokkenen, veilige manier opgelost. Tevens leert deze aanpak de leerlingen om op een andere manier om te gaan met conflicten. Uitgangspunt hierbij is dat het versterken van de gehele groep op sociaal gebied beter helpt dan straffen.

- Een herstelgesprek: Bij een (ernstig) pestincident kan een herstelgesprek nodig zijn. Kern van het herstellen is het feit dat pesten iets beschadigt, relationeel en/of materieel. Het biedt de 'pester' de kans de schade te herstellen. En er worden sluitende afspraken gemaakt om pesten voor de toekomst te voorkomen. Een herstelgesprek kan ook plaatsvinden nadat er een consequentie is uitgedeeld.

Het monitoren van de sociale veiligheid van onze leerlingen

De sociale veiligheid van onze leerlingen volgen wij door jaarlijks de Praxis-vragenlijst af te nemen in het najaar. Daarnaast wordt in de alle groepen het sociogram afgenomen. Van de scores die uit beide instrumenten komen wordt een analyse gemaakt door de leerkracht samen met de Intern begeleider op groepsniveau en op individueel leerlingniveau. De Intern Begeleider maakt van alle groepsoverzichten ook een schoolbrede analyse per schooljaar. Gedrag van de leerlingen wordt ook gemonitord door het bijhouden van de gedragsincidenten in IRIS Schoolklimaat. Van deze registratie wordt maandelijks een analyse gemaakt door de data-analist van het PBS-team van onze school, De analyse wordt besproken op de maandelijkse PBS-teambijeenkomst en er volgt direct een actieplan van gemaakt.

Het monitoren van Pestpreventie SWPBS

Het pestpreventieprogramma van SWPBS voorziet in een zgn. Follow-up. Dit is een instrument dat bedoeld is voor het evalueren van de pestpreventie en waarmee nagegaan kan worden hoe effectief deze is. Met deze informatie kan het programma waar nodig aangepast en verbeterd worden, zodat een zo effectief mogelijke interventie ontstaat. De bijbehorende vragenlijst zal een keer per jaar worden afgenomen. Tevens wordt voor SWPBS jaarlijks het zelfbeoordelingsonderzoek ingevuld door alle teamleden. Deze vragenlijst geeft jaarlijks inzicht in de stand van zaken rondom SWPBS in school en biedt aanleiding tot het stellen van de jaarlijkse doelen voor SWPBS in onze school.

De samenwerking met ouders

Binnen het schoolsysteem SWPBS is een belangrijke pijler het positief samenwerken met ouders. Ouders en school zijn samen verantwoordelijk voor de opvoeding en het goede verloop van de onderwijsloopbaan van een kind.

Naast het informele contact tussen school en ouders zijn er formele contactmomenten:

- ◆ het intakegesprek met de leerkracht van groep 1;
- ◆ het incidentele of met een zekere regelmaat geplande gesprek tussen leerkracht en ouder op verzoek van een van beiden;
- ◆ het gesprek van de leerkracht van groep 8 met de ouders om te bespreken wat de mogelijkheden zijn van het kind in het voortgezet onderwijs;

- ◆ de gesprekken naar aanleiding van de beide rapporten en de tussentijdse evaluatiegesprekken;
- ◆ de informatieavonden, waarop de leerkrachten de werkwijze en de activiteiten van de groepen toelichten en eventueel materiaal tonen;
- ◆ schriftelijke berichten aan ouders, waaronder de nieuwsbrief, die digitaal worden verspreid via de groepsouders en tevens gepubliceerd worden op de schoolwebsite.

Ouders worden verder uitgenodigd:

- ◆ zich in te zetten tijdens techniekmiddagen, het lenen van boeken uit de schoolbibliotheek en het begeleiden en oppassen tijdens de lunchpauze.
- ◆ te helpen bij activiteiten zoals verjaardag leerkracht, Sinterklaas- en kerstviering, paasviering, schoolreisjes en sportdagen.
- ◆ als (groeps-)ouder de leerkracht te assisteren bij excursies, één of meerdaagse schoolreisjes en de gezamenlijke kerstviering.
- ◆ de leerkrachten te helpen bij het niveaulezen, lessen creatieve vorming en techniek.
- ◆ zitting te nemen in de medezeggenschapsraad, de groepsoudercommissie of het bestuur van de Enschedese Schoolvereniging.
- ◆ de algemene ledenvergadering bij te wonen
- ◆ informatieve ouderavonden bij te wonen over SWPBS en andere thema's zoals digitaal mediagebruik.

De groepsoudercommissie

De groepsoudercommissie (GOC) is opgericht om het contact tussen ouders en groepsleerkrachten te vergroten. De GOC bestaat uit ongeveer zestien ouders, twee per jaargroep. Zij zijn de groepsouders. Zij organiseren de koffieochtend of -avond en helpen bij het organiseren van sociale en educatieve activiteiten van de groep die zij vertegenwoordigen.

Elk jaar wordt één groepsouder vervangen, zodat men hooguit twee jaar achter elkaar deze functie bekleedt. Indien meerdere ouders interesse hebben voor het groepsouderschap wordt er geloot. De namen van de GOC-ouders vindt u de schoolgids.

De vergaderdata worden in augustus vastgesteld.

De medezeggenschapsraad

De medezeggenschapsraad heeft als taak te waken over de goede gang van zaken op school, zowel op organisatorisch als onderwijskundig gebied. Dit houdt in dat de MR alle aangelegenheden de school betreffende ter sprake kan brengen. Voor veranderingen op bovengenoemde punten wordt de MR om advies of instemming gevraagd door het bestuur. De MR is samengesteld uit drie ouders en drie leerkrachten, die in principe voor twee jaar lid blijven. Tweejaarlijks dienen nieuwe leden te worden gekozen via verkiezingen.

Klachtenregeling

Voor het oplossen van conflicten tussen ouders en leerkrachten kennen wij de volgende procedure:

- ◆ eerst praat de betrokkene met de groepsleerkracht;

- ◆ dan vindt eventueel overleg plaats met de GOC-ouder;
- ◆ daarna eventueel overleg met de directie;
- ◆ vervolgens kan men nog in overleg treden met het bestuur.

Voor groepsoverstijgende conflicten kunnen ouders zich tot directie en/of bestuur wenden.

Ouders en PBS

Ouders worden regelmatig geïnformeerd over het reilen en zeilen van PBS op de ESV. Dit gebeurt in de ouderinfo en op de website. Er wordt gebruikgemaakt van basisschoolnet. Basisschoolnet zorgt voor een gemakkelijke en snelle communicatie met alle ouders. Leerkrachten kunnen via het blog ouders op de hoogte te houden van de gang van zaken in de klas. En omdat de ouders berichtjes ontvangen uit de groep en via de groepspagina op de hoogte worden gehouden van wat de kinderen doen is ook de betrokkenheid neemt de betrokkenheid van ouders toe. Ook kunnen ouder via basisschoolnet vragen aan school en leerkrachten

Tevens worden er jaarlijks informatie avonden georganiseerd. Aspecten van PBS komen daar ook aan de orde.

Nieuwe ouders krijgen bij het intakegesprek uitleg over PBS. Tijdens dit gesprek worden wederzijdse verwachtingen verhelderd en afgesproken.

Samenwerken met de ketenpartners

De ESV werk intensief samen met de naschoolse opvang Kinderdomein. Deze opvang is gehuisvest op het terrein van de school.

Voor de individuele leerlingzorg werkt ESV nauw samen met Steunpunt Passend Onderwijs Enschede (SPOE). Zie verder het gele en rode interventieniveau van SWPBS.

Bijlage: De matrix van gedragsverwachtingen schoolbreed

Ruimte	Basiswaarde 1 VEILIGHEID	Basiswaarde 2 RESPECT	Basiswaarde 3 VERANTWOORDELIJKHEID
Schoolbreed Algemeen/overal en altijd	<ul style="list-style-type: none"> • Gebruik materialen waarvoor ze bedoeld zijn 	<ul style="list-style-type: none"> • Wees vriendelijk en beleefd tegen iedereen • Luister naar elkaar 	<ul style="list-style-type: none"> • Houd je aan de schoolregels • Houd anderen aan de schoolregels • Wees zuinig op <u>alle</u> spullen
Speellokaal	<ul style="list-style-type: none"> • Zie veiligheid Schoolbreed en Algemeen 	<ul style="list-style-type: none"> • Praat op gewone toon 	<ul style="list-style-type: none"> • Ga rustig zitten na binnenkomst • Ruim gebruikte materialen op
Speciale bijeenkomsten	<ul style="list-style-type: none"> • Zit rustig • Wacht op het teken om naar binnen te gaan of te vertrekken • Houd de doorgangen vrij 	<ul style="list-style-type: none"> • Kijk en luister met aandacht 	<ul style="list-style-type: none"> • Luister naar de aanwijzingen
Leerplein	<ul style="list-style-type: none"> • Schuif stoelen aan na gebruik 	<ul style="list-style-type: none"> • Laat anderen rustig werken 	<ul style="list-style-type: none"> • Zie verantwoordelijkheid Schoolbreed en Algemeen
Virtuele ruimte (computer en mobiele telefoon)	<ul style="list-style-type: none"> • Gebruik internet volgens de groepsafspraken 	<ul style="list-style-type: none"> • Ga altijd respectvol met elkaar om op social media • Mobiele telefoons staan uit • Maak digitale opnames alleen met toestemming van de leerkracht. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gebruik internet voor je opdracht of onderwerp
Toiletten	<ul style="list-style-type: none"> • Was je handen grondig na toiletgebruik • Gooi papieren handdoekjes in de 	<ul style="list-style-type: none"> • Laat anderen met rust op het toilet • Houd het toilet netjes en schoon 	<ul style="list-style-type: none"> • Wees zuinig met handdoekjes, toiletpapier en water • Ga direct terug naar de klas

	afvalbak		
Kantoren en kamertjes	<ul style="list-style-type: none"> Ga alleen naar binnen als er een volwassene aanwezig is 	<ul style="list-style-type: none"> Altijd even kloppen voordat je naar binnengaat Let op het bordje “niet storen” (rood/groen) 	
Kleedkamers	<ul style="list-style-type: none"> Wacht op elkaar in de rij en loop samen naar de klas 	<ul style="list-style-type: none"> Iedereen is anders en mag anders zijn. 	<ul style="list-style-type: none"> Ruim je kleding en schoenen netjes op
Gymlokaal	<ul style="list-style-type: none"> Houd je aan de instructie van de leerkracht Ga bij binnenkomst rustig tegen de muur zitten Stop direct met de oefening als dat door de leerkracht wordt aangegeven 	<ul style="list-style-type: none"> Wees sportief Houd rekening met elkaar 	<ul style="list-style-type: none"> Help mee waar het nodig is Zorg dat alles ordelijk verloopt
Atelier	<ul style="list-style-type: none"> Zie veiligheid Schoolbreed en Algemeen 	<ul style="list-style-type: none"> Accepteer elkaars creatieve talent 	<ul style="list-style-type: none"> Ruim je spullen op Laatste groep van de dag zet krukken op tafel en veegt de vloer aan
Schoolplein en andere speelplaatsen (kleine en grote pauze)	<ul style="list-style-type: none"> Loop rustig naar en van het schoolplein Blijf op het schoolplein en de andere speelplaatsen Blijf in het zicht, voor het haagje (kleuterplein) 	<ul style="list-style-type: none"> Wees eerlijk bij spelletjes Samen spelen, samen delen Houd je aan het rooster 	<ul style="list-style-type: none"> Doe je afval in de prullenbak Help mee het materiaal opruimen aan het einde van de pauze
Lunchpauze	<ul style="list-style-type: none"> Zit rustig aan je eigen tafel 	<ul style="list-style-type: none"> Ga respectvol met voedsel om 	<ul style="list-style-type: none"> Ruim je tafel op en ga rustig naar buiten als het 12.00 uur is

Bijlage: De matrix van gedragsverwachtingen in de klas onderbouw

Onderwijssituatie	Basiswaarde 1 VEILIGHEID	Basiswaarde 2 RESPECT	Basiswaarde 3 VERANTWOORDELIJKHEID
Algemeen	<ul style="list-style-type: none"> • Gebruik materialen waarvoor ze bedoeld zijn. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wees vriendelijk en beleefd tegen iedereen. • Luister naar elkaar. 	<ul style="list-style-type: none"> • Houd je aan de schoolafspraken. • Help anderen zich aan de schoolafspraken te houden. • Wees zuinig op alle spullen.
Instructie	<ul style="list-style-type: none"> • Houd je voeten onder je eigen stoel. • Durf te vragen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Reageer positief op elkaar. • Respecteer elkaars antwoorden. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kijk en luister met aandacht. • Wees actief betrokken.
Binnenkomen en Weggaan (inloop)	<ul style="list-style-type: none"> • Loop rustig naar binnen en buiten. 	<ul style="list-style-type: none"> • Neem kort afscheid. • Wees behulpzaam. • Houd rekening met elkaar. • Praat op gewone toon. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kom op tijd binnen. • Ga aan het werk op je eigen plek. • Laat je werkplek netjes achter.
Zelfstandig werken/spelen	<ul style="list-style-type: none"> • Blijf zoveel mogelijk bij de plaats waar je werkt of speelt. • Houd je aan de BAS-afspraken. 	<ul style="list-style-type: none"> • Laat anderen rustig werken. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pak de materialen die je nodig hebt. • Leg je BAS-blokje op tafel. • Ruim de materialen netjes op.

	Basiswaarde 1	Basiswaarde 2	Basiswaarde 3
--	---------------	---------------	---------------

	VEILIGHEID	RESPECT	VERANTWOORDELIJKHEID
Vragen om hulp	<ul style="list-style-type: none"> Durf te vragen. 	<ul style="list-style-type: none"> Wacht rustig op je beurt. 	<ul style="list-style-type: none"> Help elkaar indien nodig.
Creativiteit	<ul style="list-style-type: none"> Gebruik de materialen waarvoor ze zijn bedoeld. 	<ul style="list-style-type: none"> Accepteer elkaars creatieve talent. 	<ul style="list-style-type: none"> Ruim je spullen netjes op.
Eet- en drinkmomenten	<ul style="list-style-type: none"> Hang je tas aan de stoel. Zit rustig aan je tafel. Eet en drink in de klas. 	<ul style="list-style-type: none"> Ga respectvol met voedsel om. 	<ul style="list-style-type: none"> Laat je plek netjes en schoon achter. Gooi vuilnis in de afvalbak.
Toilet-gebruik	<ul style="list-style-type: none"> Er gaan (t) 1 jongen en/of 1 meisje naar het toilet. Ga zitten op de w.c. bril. Gooi papieren doekje weg. in afvalbak. Houd de toiletten netjes. Was je handen na afloop van het toiletgebruik. 	<ul style="list-style-type: none"> Laat anderen met rust op het toilet. Laat het toilet netjes achter. 	<ul style="list-style-type: none"> We beginnen samen op een rustige manier aan de ochtend en de middag: het eerste half uur gaan we niet naar het toilet. Tijdens de instructie blijf je bij de les. Klaar? Ga direct terug naar de klas.
Vrije keuze momenten/spel	<ul style="list-style-type: none"> Accepteer elkaars ideeën. Houd je aan de keuzemogelijkheden. 	<ul style="list-style-type: none"> Wees sportief. Sta open voor suggesties. Wees vriendelijk en sluit niemand buiten. 	<ul style="list-style-type: none"> Ruim netjes op.
Kring	<ul style="list-style-type: none"> Zet de stoelen rustig in de kring. Houd je voeten onder je eigen stoel. Iedereen mag zeggen wat hij of zij vindt met respect voor de ander. 	<ul style="list-style-type: none"> Luister naar elkaar. Wacht op je beurt. Toon interesse. Respecteer elkaars mening. 	<ul style="list-style-type: none"> Leer van elkaar. Let op je taalgebruik.

Bijlage: De matrix van gedragsverwachtingen in de klas bovenbouw

Onderwijssituatie	Basiswaarde 1 VEILIGHEID	Basiswaarde 2 RESPECT	Basiswaarde 3 VERANTWOORDELIJKHEID
Algemeen	<ul style="list-style-type: none"> • Gebruik materialen waarvoor ze bedoeld zijn. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wees vriendelijk en beleefd tegen iedereen. • Luister naar elkaar. 	<ul style="list-style-type: none"> • Houd je aan de schoolafspraken. • Help anderen zich aan de schoolafspraken te houden. • Wees zuinig op alle spullen.
Instructie	<ul style="list-style-type: none"> • Luister en vraag indien nodig. 	<ul style="list-style-type: none"> • Reageer positief op elkaar. • Respecteer elkaars antwoorden. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wees actief betrokken. • Neem zelf beslissingen.
Binnenkomen en weggaan	<ul style="list-style-type: none"> • Ga buiten netjes in de rij staan. • Loop rustig naar je plek. • Ga rustig zitten. • Weggaan: ruim je tafel op, schuif je stoel aan of zet hem op de tafel. • Ga rustig naar de gang en pak je spullen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Praat op gewone toon. • Houd rekening met elkaar. 	<ul style="list-style-type: none"> • Hang je jas netjes op en leg je tas netjes neer. • Wees zuinig op de spullen van jezelf en de ander.
Zelfstandig werken/spelen	<ul style="list-style-type: none"> • Houd je aan de BAS-afspraken. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gun iedereen de rust om goed te kunnen werken. • Help elkaar. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pak de materialen die je nodig hebt. • Ruim de materialen netjes op.

	Basiswaarde 1 VEILIGHEID	Basiswaarde 2 RESPECT	Basiswaarde 3 VERANTWOORDELIJKHEID
Vragen om hulp	<ul style="list-style-type: none"> • Alle vragen zijn goed. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wacht rustig op je beurt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gebruik het BAS-blokje volgens de afspraken.
Creativiteit	<ul style="list-style-type: none"> • Gebruik de materialen waarvoor ze bedoeld zijn. 	<ul style="list-style-type: none"> • Accepteer elkaars creatieve talent. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ruim je spullen netjes op.
Eet- en drinkmomenten	<ul style="list-style-type: none"> • Eet en drink in de klas. • Zit rustig aan je tafel. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ga respectvol met voedsel om. 	<ul style="list-style-type: none"> • Laat je plek netjes en schoon achter. • Gooi vuilnis in de vuilnisbak.
Toilet-gebruik	<ul style="list-style-type: none"> • Er gaan (t) 1 jongen en/of 1 meisje naar het toilet. • Houd de toiletten netjes. • Was je handen na afloop van het toiletgebruik. 	<ul style="list-style-type: none"> • Laat anderen rustig naar het toilet gaan. • Laat het toilet netjes achter. 	<ul style="list-style-type: none"> • We beginnen samen op een rustige manier aan de ochtend en middag: het eerste half uur gaan we niet naar het toilet. • Tijdens de instructie blijf je bij de les. • Klaar? Ga direct terug naar de klas.
Vrije keuze momenten/spel	<ul style="list-style-type: none"> • Accepteer elkaars ideeën. • Houd je aan de keuzemogelijkheden. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wees sportief. • Sta open voor suggesties. • Stel je sociaal op, sluit niemand buiten. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ruim netjes op.
Kring	<ul style="list-style-type: none"> • Zet de stoelen rustig in de kring. • Iedereen mag zeggen wat hij of zij vindt met respect voor de ander. 	<ul style="list-style-type: none"> • Luister naar elkaar. • Wacht op je beurt. • Toon interesse. • Respecteer elkaars mening. 	<ul style="list-style-type: none"> • Corrigeer elkaar op een vriendelijke manier. • Let op je taalgebruik.

Bijlage: Planning gedragslessen

Hiervoor is een separate map in de maak, die in alle groepen komt te liggen. Deze map is gereed januari 2016.

Bijlage: Consequenties

Consequenties bij concreet ongewenst gedrag: SWPBS, ESV: concept november 2014

Stap 1: bij klein probleemgedrag: actief negeren

Stap 2: reactieprocedure

Stap 3: deel de consequentie na stap 4 probleemgedrag

Stap 4: bij gevaarlijk of zeer ernstig probleemgedrag: direct de consequentie inzetten

Klein probleemgedrag	Bij welk probleemgedrag?	Welke consequentie(s)?
Verstoring van de les/activiteit:	<ul style="list-style-type: none"> • Lesverstoring: voor de beurt roepen, rondlopen, door de les praten etc. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nadenkstoel: korte time-out in de klas (2-5 minuten)
Onveilig gedrag:	<ul style="list-style-type: none"> • Verkeerd gebruik speelgoed/materiaal 	<ul style="list-style-type: none"> • Verlies van privilege (5-10 minuten)
Opdracht niet opvolgen:	<ul style="list-style-type: none"> • Werkweigering • tegendraads 	<ul style="list-style-type: none"> • Verlies van privilege (5-10 minuten)
Verbaal respectloos gedrag	<ul style="list-style-type: none"> • Uitschelden • Brutaliteit 	<ul style="list-style-type: none"> • Schrijftaak groep 3-8/ Sorry tekening groep 1-2
Fysiek respectloos gedrag	<ul style="list-style-type: none"> • Duwen, trekken, knijpen, krabben 	<ul style="list-style-type: none"> • Schrijftaak groep 3-8/ Sorry tekening groep 1-2
Respectloos omgaan met materiaal/ruimtes	<ul style="list-style-type: none"> • Toilet bevuilen • Tafel bekrassen • Gum, potlood, liniaal breken 	<ul style="list-style-type: none"> • Schoonmaken • Schoonmaken • Nieuwe kopen
Groot probleemgedrag	Bij welk probleemgedrag?	Welke consequentie(s)?
Verbale agressie	<ul style="list-style-type: none"> • Bedreigen • Ernstig uitschelden 	<ul style="list-style-type: none"> • Time-out buiten de klas invullen voorvalrapport. Contact met ouders en herstelplan
Fysieke agressie	<ul style="list-style-type: none"> • Schoppen • Slaan • Vechten 	<ul style="list-style-type: none"> • Idem
Diefstal		<ul style="list-style-type: none"> • Contact ouders en aangifte politie
Pesten	<ul style="list-style-type: none"> • Intimideren, roddelen, 	<ul style="list-style-type: none"> • Contact ouders (zie verder pestbeleid)

	cyberpesten etc.	•
Escalatie van gedrag: gevaarlijk gedrag voor zichzelf en anderen	<ul style="list-style-type: none"> • Meubilair/spullen gooien • Materiaal moedwillig kapot maken • Weglopen • Iemand aanvallen • Hysterisch gillen, schelden, huilen 	<ul style="list-style-type: none"> • Time-out buiten de klas, voorvalrapport invullen, herstelplan en contact met ouders (zie escalatieplan)

1. Nadenkstoel/ time-out in de klas:

Hoe ziet de nadenkplek eruit?

De nadenkplek is en prikkelarme plek in de klas (stoel, kruk) met aan de muur een picto; nadenkplek .

De nadenkplekprocedure: de volgende stappen worden doorlopen:

1. leerling wordt naar de nadenkplek in de klas gestuurd; de leerkracht stelt de time-timer op 2-3 minuten (onderbouw 2 minuten en midden- en bovenbouw 3 minuten);
2. tijdens de nadenkplek negeert de leerkracht de leerling zoveel mogelijk (en de klasgenoten doen dit ook!)
3. na deze tijd vraagt de leerkracht of de leerling zich nu aan de afspraak kan houden. Zo ja, kan de leerling terugkomen in de lessituatie en wordt direct het eerste positieve gedrag gecompimenteerd; indien de leerling negatief reageert wordt de tijd verlengt: onderbouw 1 minuut erbij, midden- en bovenbouw 3 minuten erbij tot 5 min.)

2. Verlies van privilege:

De leerling verliest een voorrecht (iets leuks) en mag dus even niet mee doen met een leuke activiteit of de activiteit waarbij de leerling ongewenst gedrag liet zien: bijvoorbeeld; 5 minuten niet mee doen met muziek, creativiteit, gym, een gezamenlijk spelletje o.i.d.

3. Schrijftaak:

De schrijftaak is een vrijetijdsroevende sanctie, waarin de leerling al schrijvend stilstaat bij het eigen ongewenste gedrag. Heel concreet staat erin wat de leerling heeft gedaan en wat het gewenste gedrag in deze situatie is. De schrijftaak kost pauzetime of tijd van een andere leuke activiteit. De schrijftaak bestaat uit een verhaal dat de leerkracht in samenspraak met de leerling heeft opgeschreven (getypt) over het incident en het gewenste gedrag. Dit verhaal schrijft de leerling twee keer over.

Voorbeeld:

'In de pauze was ik aan het spelen in de zandbak. J. pakte een schep af. Ik pakte de schep terug en sloeg ermee op J. zijn hoofd. Ik werd brutaal toen de pleinwacht mij riep.

Als iemand in de zandbak iets van mij afpakt zeg ik: 'die schep was van mij ik wil dat je hem terug geeft'. Doet het kind het niet ga ik naar de pleinwacht en vraag ik of de pleinwacht mij helpt om het op te lossen.

Als de pleinwacht mij roept bij een ruzie. Ga ik rustig naar de pleinwacht toe en praat erover. Ik gedraag mij respectvol tegen de pleinwacht.

Bij groot probleemgedrag: kan de schrijftaak ter ondertekening mee naar huis en met handtekening van de ouders weer ingeleverd worden bij de leerkracht.

Format schrijftaak:

1. Beschrijving ongewenste situatie: wat is er gebeurd/ wat deed jij?

2. Beschrijving gewenste situatie; wat wordt er van je verwacht in deze situatie? Concrete beschrijving en de gedragsverwachting en waarde(n):

3. De leerling schrijft de gewenste situatie twee keer over

4. De leerling vult een voorvalrapport/ denkblad in:

De leerling reflecteert op het eigen gedrag en bedenkt hoe het een volgende keer voorkomen kan worden. Tevens bedenkt de leerling hoe hij/zij herstelt wat er gebeurt is met ene andere leerling o en / of leerkracht.

De leerkracht bespreekt dit ingevulde blad met de leerling en samen maken zij afspraken om het voorval een volgende keer te voorkomen. Het ingevulde blad gaat in het leerlingdossier (gescand).

Bijlage: het groen- roodspel

Hoe speel je het spel?

1. Ik pak de grote groen- roodkaart.
2. Zet de kaart zo neer (bijvoorbeeld in een brievenstandaard op je tafel) of hang hem zo op (bijvoorbeeld met een magneet aan het bord, of met een keycord om je nek) dat de hele klas hem kan zien.
3. Teken op het bord twee vakken waarin je punten kunt noteren; schrijf boven de ene 'rood', boven de andere 'groen'. Maak ook een grote tekening van iets om vorderingen op aan te tekenen. Enkele voorbeelden daarvan (een raket, een thermometer) vind je op de t-schijf.
4. Zorg ervoor dat er op bepaalde momenten een geluid klinkt.
5. Leg het spel nu uit:

'Als de hele klas zich volgens de regels en respectvol gedraagt, staat de kaart op groen. Gedraagt iemand zich niet volgens de regels, dan draai ik hem op rood. Zo gauw iedereen weer de klassenregels volgt, zet ik hem weer op groen.

Af en toe hoor je de computer (of de bel of het fluitje) en krijgen jullie een punt. Als het geluid klinkt en de kaart staat op groen, dan krijgen jullie een punt in het vak 'groen'. Maar als de kaart dan op rood staat, dan krijgen jullie een punt in het vak 'rood'.

Als jullie aan het einde van de les of van de dag meer punten in het groene vak hebben dan in het rode vak, dan kleuren we een vak in de grote tekening. Als alle vakken vol zijn, is er een beloning.

Bijlage: het concentratiespel

Het doel van het spel is dat de leerlingen zich een bepaald aantal minuten achtereenvolgens niet laten afleiden door dingen die om hen heen gebeuren.

Bepaal hoeveel minuten de doeltijd bedraagt. In het begin is dat misschien vijf minuten, maar na enige tijd kun je dat uitbreiden naar tien minuten of meer.

- Maak een schema waarin je de doeltijd noteert.
- Vertel je leerlingen dat je hun wilt leren hoe ze zich moeten concentreren, ook als ze door kleine dingen afgeleid worden.
- Vertel de regels: 'Ik zal proberen jullie af te leiden, maar je mag niet opkijken, glimlachen of praten totdat ik het zeg.'
- Zorg dat je de enige in de klas bent die probeert de leerlingen af te leiden.
- Gebruik een stopwatch om de tijd bij te houden en het officieel te laten lijken.
- Doe goed en fout voor wat je leerlingen moeten doen.
- Oefen eerst even.
- Richt je tijdens het spel alleen op leerlingen die het goed doen.
- Als er een paar leerlingen zijn die zich laten afleiden, zeg dan na afloop van de doeltijd: 'Stop. Sommigen van jullie deden het prima. We proberen het later nog een keer.'

Noteer de tijd in het schema; bijvoorbeeld de raket.

Speel aansluitend het concentratiespel en doe dat in de loop van de dag nog een paar keer; dit zijn de 'spelmomenten'. Vertel nooit van tevoren wat voor beloning ze gaan krijgen als ze het goed doen. Als de groep zich het afgesproken aantal minuten niet heeft laten afleiden, dan kun je ze onverwacht belonen, bijvoorbeeld: 'Dat was geweldig. Laten we vast naar buiten gaan en tien minuten extra pauze houden.' Andere keren kun je volstaan met je leerlingen te bedanken omdat ze het zo goed hebben gedaan. Bij het concentratiespel moeten ze niet iedere keer een concrete beloning krijgen, een compliment voldoet ook.

Het vastleggen van vorderingen is een effectief motivatiesysteem gebleken. Een schema waarop die vorderingen zijn aangetekend, is vaak op zichzelf al een beloning. Hebben ze de doeltijden bereikt en is het schema ingevuld, dan kun je de klas een extra beloning geven.

Bijlage: Het aandachtssignaalspel

Het doel van het spel is dat de leerlingen snel na het aandachtssignaal stil zijn en klaar staan of zitten om de boodschap van de leerkracht te ontvangen.

- Bepaal hoeveel minuten de doeltijd bedraagt.
- Maak een schema waarin je de doeltijd noteert.
- Vertel je leerlingen dat je hun wilt leren hoe ze zich gedragen als jij het aandachtssignaal geeft.
- Gebruik een stopwatch om de tijd bij te houden en het officieel te laten lijken of bij jongere groepen; tel hardop met vingers in de lucht de tellen die het duurt voordat iedereen klaar zit na het signaal.
- Doe goed en fout voor wat je leerlingen moeten doen (de gedragsverwachtingen rondom het aandachtssignaal)
- Oefen eerst even.

Het spel zelf:

- Wanneer je het aandachtssignaal gebruikt begin je vervolgens direct met het meten van de tijd met de stopwatch of de tellen.
- Zodra de hele groep klaar zit of staat zoals de bedoeling is na het signaal stopt de tijd.
- Je noteert de tijd vervolgens in het schema (de raket bijv.) en geeft de groep en/ of individuele leerlingen complimenten voor gedragingen die goed gingen.
- Het spel wordt regelmatig herhaald totdat de doeltijd behaald is.

Het vastleggen van vorderingen is een effectief motivatiesysteem gebleken. Een schema waarop die vorderingen zijn aangetekend, is vaak op zichzelf al een beloning. Hebben ze de doeltijden bereikt en is het schema ingevuld, dan kun je de klas een extra beloning geven.

Bijlage: beloningenlijst

Volledige opsomming volgt, is nu te vinden in de klassenmap van elke groep.